

Gyö
21
1866

Megjelenik
minden hó 1-én és 15-én.

Előfizetési ár
Egész évre 6 frt o. é.
Félévre . 3 " " "

A közlemények és előfizetések bérmentve küldendők.

Szakhirdetések
egy petit hasábsora 6 krral számíttatik.

HASONSZENVI KÖZLÖNY.

Alapos ismereteket terjesztő orvosi lap a homöopathiáról.

Előfizethetni
vidéken
minden cs. kir. posta-
hivatal utján.
Gyöngyösön
a szerkesztőnél.
Egerben
az érseki lyceumi
nyomdában.

Szerkesztő-tulajdonos: **Horner István**, a gyöngyösi közkórház igazgató-főorvosa.

TARTALOM: Zincum metallicum agyhagymázban. — Észleletek a gyöngyösi kórházban 186³/₄ év első felében orvosolt betegségekről (folytatás.) — Nincs ebdüh, nincs viziszony (hydrophobia). — A Higan (mercur Espanet után) folytatás. — Gyakorlati tudósítások Horváth Ignác, érs. urad. orvostól Komáromban. — Márczius havi kimutatás a gyöngyösi közkórházban orvosolt betegekről. — Válasz a „Gyógyászat“ 14-dik számában a hasonsz. közlöny 19-dik számához intézett kérdésekre. — Közlemények a gyöngyösi kórházból.

Zincum metallicum agyhagymázban.

F. évi febr. 17-kén a szomszéd gyöngyös püspöki faluban lakó kántortanítótól ily tartalmú levelet vettem: „Már a természet rajtam segíteni nem bír, s így kénytelen vagyok orvosi segedelenhez folyamodni. Febr 4-kén a hideg erősen kirázott, mely után nagy mellnyilamlást, köhögést és fejszurást kaptam, nyílalásom főleg a szívtáján van. Igen izzadok, semmit sem eszem, forróságom következtében igen sok vizet iszom. A fejfájás folytonos, úgy a mellsurás is. Egy üveg budai keserű vizet már megittam, hogy beleimet kitisztítsa, s bár még most is erősen hajt, de eddig minden javulás nélkül.“

E leírásból s a beteg nevének, ki e levelet hozzám hozta, pótló tudósításából a mellhártya lobos állapotára tevén következtetést, 12 adag **bryoniá**-t rendeltem, minden adaghoz egy cseppet, két óránként beadandót. Életmódjára nézve természetesen a szükséges utasítást meghatároztam. — A következő nap azaz 18-kán korán reggel a beteg neje azon szomorú hírrel jött hozzám, hogy férje egész éjjel félrebeszél, sokat köhög, és sok véres nyálát köp ki, ennek következtében igen szépen felkért a beteg látogatására. Délelőtt 11 órakor tehát a betegnél megjelentem, azt rövid, sebes lélekzettel hanyat fekve találtam. A bekövetkezett rosszabbodás oka felől tudakozódván, meglepetésemre értesültem, hogy míg a beteg neje tegnap reggel nálam járt, addig a beteg magára hagyatva, izzadtan és forró testtel felöltözött, a nagy hidegben az istállót megtekintette, de midőn onnét visszajött, szemei elkámpultak, a földön összerogyott, és csak nagy bajjal bírta őt a cseléd az ágyba helyezettetni. E perctől fogva a kór szemlátomást nevededett.

Az egész test most forró, és annyira izzad, hogy mint neje mondja, naponkiut 5—6 inget kell e miatt változtatni. Az eszmélet perczekekre visszatér, de azonnal ismét megzavarodik, folytonosan holtakat lát, s ő is a temetőbe kívánczik. Nyelve fehér nyállal vastagon beboritva, étvágy semmi, szomj kielégíthetetlen, a teli poharat mindig fenekig üríti ki, a légzés sebes, rövid, gyakori köhögéssel, melylyel mindannyiszor látszó megerőltetéssel nagy darab véres nyálát köp ki. A gyomor és has érzékenyek, a tapintásra fűjdalmasak, az utóbbi egész kiterjedésében dobhangú. A székürülések még mindig gyakoriak, vizesek, a vizellet sötét vörös és kevés. Érverés sebes, elnyomott. Fájdalmat a fejében, de különösen a mell baloldalában a szívtáján panaszol, mely a külvizsgálatra dobhangú.

Itt eszerint nem csak a mellhártya, hanem maga a tüdő nagy kiterjedésben meggyuladva levén, a bryonia mellé **aconitum**-ot rendeltem, melyekből felváltva 2 óránként egy adag beadására utasítottam.

Ezen rendelvény sem felelt meg a várakozásnak. Az ideges jelenetek mindinkább fejlődtek, bár a köpés egészen megváltoztatta színét, miután többé semmi vért. hanem egyedül fehér, sűrű, nyúlós nyálát tartalmazott. Az izgatottság és ennek folytán az eszméletlenség annyira nevedettek, hogy három erős ember alig bírta őt az ágyban megtartani. Az izzadás mindamelllett egész testéről szakadatlanul folyt le. A hasmenés megszűnt.

19-kén az eddigi szerek et félretéve felváltottam azokat **Spiritus phosphoratus**-sal. Ezen szer vétele alatt is a beteg folyton dühöngött, az agy jelenetek mindinkább nevedettek, álom egy percze sem jelent meg, a köhögés és a köpések ezen egész időszak alatt

annyra elfojtódta, hogy csak ritkán lehetett egyes köhögést vagy köpést észrevenni.

Folyton három erős egyén által az ágyban tartoztatva, így tölté az idejét reggel 4 óráig, a midőn rögtön a kimerültség minden tünetényei beállottak. A beteg hanyat feküdt, ujjával szüntelen motozott, folytonosan mormogott, egy percze sem eszmélt, nyelve megszáradt, légzése kihagyó, érverése hasonlóan ezérnszálú és kihagyó, testét hideg izzadás lepte el, arca összeesett, a légzésnél erős rizsikelés volt hallatszó, vizellete öntadata nélkül az ágyban ürítetett ki.

Ily állapotban találtam e beteget febr. 20-kán dél-előtti 11 órakor, midőn minden jelenségek oda mutattak, hogy az agyszélhűdés beállván egy pár órát többé tullelni alig fog.

A zincum metallicum hatása az agyra minden hason-szenvi orvos előtt ismeretes levén, bár a hagymáz e nemében még ez ideig meg nem kísértetett, ily esetben, hol az élet megtartásához már a nélkül is kevés remény maradt, mi tartóztathatott volna fel e hatalmas gyógy-szerrel kísérletet eszközölni? Rendeltem tehát rögtön e szert a 30-dik higitásban 6 cseppet 5 uncia vízben, 2 óránként egy evőkanállal adagolandót, s távoztam e beteg-től azon erős hitben, hegy őt többé látni nem fogom.

Ugyanaz nap esteli 6 órakor kocsi érkezett érettem, melylyel a beteg látogatására ujra felkértem. Tehát a beteg mégis él? gondolám magamban, s nem csekély lelki szorongattatások, de egyszersmind vigasztaló érzelmek között indultam el hozzá.

A szobába léptemkor a beteg meglepetésemre: „Isten hoztával“ fogad, felismer, és egyideig beszélgetvén vele, tökéletesen meggyőződtem, hogy eszméletének egész birtokában van. Most a körülötte levőkhez fordultam, adnak elő nekem mi történt a beteggel eltávozásom óta? A beteg anyósa örömet kifejező arcvonások között elő-adá, hogy a mint egy kanállal a rendelt orvosságból be-adtak, a beteg azonnal elaludt, s két óra hosszáig a nyugodt és csendes álmából fel sem ébredt, inentúl pedig azon állapotban van, mint őt most látom.

A beteg a három napig vele történekről mit sem tud, most azonban ismétli, hogy melle a szivtájon fáj, és mivel a köhögés ujra előjött, azalatt a fájdalmak nevedését érzi. A fájdalom jelenleg is szúró, a nyúlús nyálat nagy erőltetéssel birja csak kiköpni, baloldala-ra pedig a fájdalom miatt nem fekhetik. Az érverés mérsékletten sebes, teljes, a test jótékony kipárolgás-ban lenni találtatott. Nyelve nedves, szomja csekély, táplálékul tejet kér, melynek használata neki megis engedtetett. A gyomor és a has a tapintásra igen csekély érzékenységet mutatnak. A fájdalom a fejében végképen

elmult, hanem igen erős fülzúgásról panaszkodik. Arca vidor, előre haladó javulását maga is érzi.

Midőn az orvosnak azon szerenésje jut, hogy elveszettnek hitt betegét, ki még azonfelül családapa is, ily esoda módon megtartja, a részvét is ily beteg állapota iránt keblében nevededik, ekként oly örömet foglalkozik ily beteggel, hogy mint magammal is történt, ez esetben több órát lettem volna képes a beteg ágyánál tölteni.

A zincum metallicum bebizonyítá ez esetben, hogy valóságos agyi szer, mely még ott is segít, hol az agyhűdés jelenetei, mint az említett betegünknel, nagy mérvben már beállottak.

Tartván attól, hogy az izgatottság jelenetei ismét visszatérhetnének, még az nap a nevezett gyógyszert folytattam. A következő nap azonban a mell kóros állapota foglalván el gondjaimat, előbb **bryonia t.**, később **hyosciamus-t** rendeltem. Mindezen szerek oly fényesen megfelelték várakozásomnak, hogy a beteg marc. 1-én perczekre már ágyát is elhagyhatta, rövid idő mulva pedig terhes hivatalát folytathatta, s mai napig folytatja.

Észleletek

a gyöngyösi kórházban 186 $\frac{3}{4}$ -dik év első felében orvosolt betegségekről.

(Folytatás.)

Ficzamodás, csonthártya lobból. Ezen kóreset 340 napi ápolást, eszerint ugyan annyi ideig tartó gyógykezelést tett szükségessé; míg a gyógyulás tökéletesen bevégzettnek tekintethetett. A kór okairól, természetéről, a lefolyása alatt támadt komplikációkról, a kór történet rövid vázlata nyujthat csak kellő felvilágosítást, melyet ezekben terjesztünk elő.

Matosiczki Anna 29 éves, hajadon, markazi születésű, szakácsnő, gyermekkorában görvélykórban szenvedett, a nyak mirigyek közül néhány kiis fakadt, a hegedés nyomait széles forradások jelenleg is tanúsítják, azonkívül későbbi korában csekélyebb gyomor és bélhurutban szenvedett, melyek a máj túltengésétől származottaknak bizonyultak be, az utóbbi években még köszvényes csontfájdalmaktól is háborgattatott. A meghűtésre konyhabeli foglalatossága elegendő okot szolgáltatván. Különbén erőteljes, jól táplált, hőszáma mindig rendes volt. Nyolcz nap előtt a konyha küszöbén jobblábával megcsuszamlott, mire többé e lábára állni nem tudott. A segedelemre meghívott sebész a helybeli szorosabb vizsgálatot elmulasztván, az egész bajt egyszerű zúzdásnak lenni állítá, pioczákat, kenőcsöket, hol hideg, hol meleg borongatásokat rendelt, melyekre a szenvedés folyton nevededett, a lábfe meg-

dagadt, ekként május 8-kán a kórházba felvétetni kívánkozott.

Az egész lábfeje dagadt, különösen a boka és sark körül, az érzékenység annyira nagy, hogy a legcsekélyebb tapintásra a beteg iszonyú fájdalmakat vallott, mozdítani a lábat nem bírta, tehát folyton egy helyzetben kellett e szenvedő lábat tartani. A daganat és a fájdalom egész a lábszár középtájáig terjedt el. Ezekon kívül erős láz kisíri e jelenségeket, nagy főfájás, szomj és étvágytalansággal. A vörösség a daganaton orbános indulatú volt.

A csonthártya gyuladás mindezen jelenségek után bebizonyulván a szenvedő részeket vatával borítottam be, belsőleg pedig hol az **arnikát**, hol ha a fájdalom és a láz élénkebbek voltak **aconitumot**, midőn az érzékenység már kiállhatatlanná vált, **belladonnát** rendeltem. Huszonnégy-napi fáradságba került, míg e kór lobos indulata annyira megszűnt, hogy a fájdalom megenyhült, a láz elmaradt, az étvágy visszatért, a daganat egyedül a boka és sarktáj körül maradt fel.

A lábfejnek ezen állapotában megvizsgálván a sérülést, csak akkor lehetett valószínűleg észrevenni, hogy a lábszár a boka izesülésnél kificzamodott. Minden gyógyjelentés ekként jelenleg oda lett irányozva, hogy a ficzamodás megszüntessék; ennek helyreigazítása június 2-kán nagy fáradsággal végbe is vitették. Most azonban a gyuladás újabb kórtünetei állottak elő, melyeket hideg borongatások, és belsőleg arnikával két hét alatt sikerült annyira eloszlatni, hogy a beteg a sérült lábában csak a mozgásnál és ekkor is csekély fájdalmakat panaszott. A daganat a sark és boka körül egészen elapadtak. Midőn ezek után már azt lehetett hinni, hogy a beteg neu sokára meggyógyulva bocsáttathatik el, egy éjjel minden csontjaiba, hasgató fájdalmak állottak be, különösen az alsó végtagokban, azonfelül havi tisztulása megbetegedése idejétől óta elmaradván, a has felpuffadt, a tapintásra fájdalmasnak mutatkozott, az étvágy ismét elveszett, a beteg ezek következtében annyira érzékeny volt, hogy folytonos sírás közt töltte el napjait. A **pulsatilla** az utóbbi kórtünetek ellen tökéletesen megfelelt, de a csont fájdalmak az előbbi állásponton maradtak, különösen időváltozásra kiállhatatlanokká váltak. Ezen szenvedésnek a **silicea** felelvén meg, e gyógyszert állandóan folytattuk azon eredménnyel, miszerint a csonthasgatások annyira megenyhültek, hogy a beteg álma visszatért, és a test egyéb működéseiben sem tapasztaltattak rendellenes jeleket. Így folytattuk e gyógyszerelést aug. 23-káig, a midőn hirtelen ismét a hőszám rekedésnek minden jeleitei állottak elő. Ezuttal ezen szenvedése ellen a **kali carbonicumot** választottuk, s miután e gyógy-

szere az egészség látszólag ismét visszatért, sept. 18-kán jelent meg az első havitisztulás, mely ezentúl itt léte alatt minden akadály nélkül a rendes időre be is következett.

A csonthasgatások azonban bár a test egyéb részeiben megszűntek, a szenvedő lábában ismét annyira kiújultak, hogy ezen lábat használni többé képes nem volt. **Silicea, sulfur, conium, manganum** hosszabb ideig minden siker nélkül adagoltattak, míg végre márczius 1-én e szenvedés ellen a **calcareo acetica** rendeltetett. Ez volt azon szer, mely a beteg idült szenvedéseinek minden maradványát a testből kiüzé, melynek fényes sikere után azon beteg, kiről azt hittük, hogy soha saját lábán járhatni nem fog, april. 10-kén meggyógyulva bocsáttathatott el. — E nő jelenleg is szolgál, és tagjainak ép birtokában van.

A ki a csonthártya gyuladásoknak, kivált azon időszakban, melyben ezen beteget kórodánkba átvettük, kimeneteleit ismeri, és még ezenfelül azon súlyos komplikációkat, melyekkel ezen betegünk élete fenyegettetett szoros figyelembe veszi, az a hasonszenvi gyógymódnak életrevalóságát csupán ezen kóresetből is megítélni képes lesz.

(Folytatás követk.)

Nincs ebdüh, nincs víz-iszony (hydrophobia).

(Folytatás.)

Igyekezni fogok a következőkben bebizonyítani, hogy azon súlyos esetek, melyek ember ebdühnek neveztetnek, és közönségesen halálos kimenetelűek, legkevésbé sem különböznek azon kórtól, melyet dermedetnek ismerünk, és hogy azonfelül ennek származása az állatok ebdühétől egészen független.

1. A mi az ebdüh származását embereknél illeti, errenézve az irodalomban oly esetek feljegyzésére is találunk, hol az ebdüh minden alkalmi ok, tehát eb harapása, karczolása, megnyalása nélkül, ekként magától fejlődött ki. **Kemp** oly eseteket sorol elő, melyekben a gyógyulás egyedül morális befolyás által sikerült. Másrészt **Baruffi, Pucci, Cavaré, Lessmann** s többek oly eseteket közölnek, hol az emberek egészséges ebek által harapattak meg, mely után az ebdüh által meglettek, és meg is haltak. Ezen tapasztalatok ellenében fel lehetne ugyan hozni, miszerint az észlelők talán alaptalan kórismét állítottak fel, ekként nem a valósgos ebdüht észlelték, leirataikban azonban ép azon kórtünetek találtak fel, melyek az ebdühet jellemzik, nem hiányzott tehát erre egyéb, mint a harapás ebdühös eb által.

2. Azon számos emberek közül, kik ebdühös-

ebek által megharapatnak, igen ritkán lepetik meg egyis ebdüh által. — **Stadthagen** 12 egyént, kik ebdühös ebtől megharapatnak orvosolt, és egyedül egyiknél fejlődtek ki az ebdüh némely jelenségei, ki azon felül meg is gyógyult. **Cramer** közli, hogy a hamburgi marhavész idejében 1851—1853 100 ember harapatott meg, és csak egy esett ebdühbe, ki megis halt. Ehhez még azon megjegyzést is kell tenni, hogy az ugynevezett óvógyógyítás, a megharapott seb égetése, általában csak későn alkalmaztatik, mielőtt az állati mérreg felszívódása, ha ez csakugyan az ebdühnél létezik, megakadályoztatott volna. Ha még azonfelül a megharapott, és ez által ebdühbe esett személyek számát a hir-lapokból akarnánk kiszemelni, kedvezőtlenebb, de alaptalanabb arányt is találunk, mintán azon megharapottak, kiknél a harapás minden káros következés nélkül volt, közhírré nem is tétetnek. Saját tapasztalatom után állithatom, hogy 24 évi kórházi és magány gyakorlatomban igen sok személyt orvosoltam, kik ebdühös ebek től megharapatnak, de soha alkalmam nem volt rajtuk az ebdüh, vagy dermedet kórtüneteit észrevenni, noha az ebeken a kórisme a cs. kir. állatgyógyászati intézet által alapított meg. és én azonfelül a mester-séges seb kiégetésének károosságáról meglevén győződve, e tekintetben a legenyhébb bánásmódot gyakoroltam.

Mindezeket feltételezve, méltán kétséget támaszthatunk az iránt, hogy általában az állati mérreg, ha ez az ebdühnél valósággal léteznék, oly könnyen az emberre átvethető; ezen kételkedésünk még inkább támogattatik **Gerlach** és **Adam** előadásai után, kik szerint az ebdühben elhullott ebek husa minden káros következés nélkül az emberek által elemésztetett, **Groen** pedig magába az ebdühös eb nyálát minden siker nélkül beoltotta.

3. Azon esetekben, midőn az ebdüh oly emberek-nél fejlődik ki, kik rövid idővel azelőtt egy ebdühös ebtől megharapatnak, még menthető azok állítása, kik lehetségesnek tartják, miszerint a beteg állat nyála az ember megbetegedésével összeköttetésben áll; de hogyan magyarázzák meg ezen összeköttetést, midőn a harapás hónapok, évek előtt történt meg? Hol tartozkodott az ember testében időközben a mérreg? E szerint természetesen lehetséges volna az ebdühös emberek számát nevezetesen szaporítani, mihelyt azt feltételezzük, hogy oly emberek is, kik gyermekkorukban egy beteg ebtől megharapatnak, megkarczoltattak, vagy megnyalattak, férfi sőt aggkorokban is az ebdüh által megtámadhatatlannak. A száma azon embereknek, kik valaha ebek által megharapatnak, vagy megkarczoltattak bizonyára igen nagy, kiknek egészségi viszonyaikról ké-

sőbb semmi biztos adatok fel nem fedeztethetnek. Ha ily egyének esetleg ránggörcsök, vagy bár miokból dermedet által meglepetnek, és az orvosnak végre azon nyilatkozatot teszik, hogy valaha egy ebtől megharapatnak, ily esetben az orvosi kórisme, és a szerencsétlen beteg sorsa már el van döntve.

4. Ugy az ugynevezett ebdüh lefolyása, mint a kórbonczatani látélet, legkevésbé sem különbözik azon jelenségektől, melyek a dermedet által előidéztenek.

Mi természetesen mindazon esetektől eltérünk, melyek szerint orvosi tudatlanságból a közönséges ránggörcsök, vagy a hysterikus görcsök ebdühnek tartattak és nevezettek.

A dermedet, származzék ez sérülésből, meghűtéstől, lelkiindulatokból, idegen test befolyásából sat. kétségen kivül nagy különbséget tüntet elő: kifejlődési idejére, nevedésének sebességére, a görcsök be következésére, a görcsös rohamok ismétlése és súlyoságára, bizonyos életművek idegzetének megtámadására nézve; de ugyan ezen különbségekkel találkozunk az ebdüh leírásánál is. A dermedetnél is a fájdalom vagy a görcs közönségesen a seb vagy a forradástól, mely a dermedetet okozta, indul ki, ezen forradás egyes esetekben meggyuladhat, sőt fel is fakadhat ép úgy mint ez az ebdühnél jellemző tünetényül iratik le; az állkapocs görcsöt megelőzik ránggörcsös mozgások az izmokban, ezen mozgások az ebdühösöknél harapási kísérletnek nevezettek. Ha a dermedetben szenvedő iszonyú féltelme és szorongatásai között tagolatlan fájdalmas hangokat ejt ki, ezt ugatásnak nevezték. Ha a szerencsétlen az állkapocs görcs miatt száját ki nem nyujthatta, torok-görse miatt semmit le nem nyelhetett, és a neki nyujtott vizet el nem fogadta, már ekkor bizonyosan készen állott az ebdüh kórisméje, — a beteg viziszonyos volt; — holott ezen beteg nem csak nem viziszonyos, de sem enni, sem inni nem képes, mivel ezek által görcsös fájdalmai nevednek, azért tesz mindenféle el-lentálló mozdulatokat.

Az orvosoknak, kik az ebdüh constatirozására ily elmés kísérleteket tettek, feltűnhetett volna, hogy ily betegek minden viziszonyosságuk mellett a légymeleg földőben magukat jól találják, és abban görcseik is enyhülni szoktak. Ily körülmények alatt a beteg azon tehetsége, hogy vizet is ihatik, megjönni tapasztaltatott.

Mint hogy a beteg saját nyálát le nem nyelheti, nem ritkán tájték képződik a száj körül, melyet a görcsök enyhülésénél a beteg erőszakosan is igyekszik kiköpnü; ezen tájtékot, melyet a nehézkórosoknál nyugodtan szoktak a száj körül letörülni, a félénk környezet azon méregnek lenni állítja, mely az ebdüht okozta.

Midőn a dermedet már fejlődésének magasabb

fokát elérte, a görcsös rohamok sebesen követik egymást, ugyanarra hogy az egyik roham alig végződik, már a másik indulóban van; még a szünet alatt is egy csekély légmozgalom, az ágytakaró gyenge szellőztetése, a test megtapintása újabb rohamokat okoz; ezek után könnyen megfejtethető, miért támadtatnak meg az ebdühösöknek tartottak görcsöktől, ha szemek elibe fényestárgyakat tartanak, ha őket vízzel öntözgetik ha előtök vizről szólnak, ha valamely kedvetlen személy a szobába érkezik. Ugyanazon beteg görcsök által lepetnék meg ép úgy, ha szemek elébe homályos tárgyak tartatnának, ha vele szél és időről értekeznenek, és ha a legkedvesebb személyiség látogatná őt meg. A dermedetnél végre a rohamok oly gyakoriakká válnak, hogy már ép nem szünetelnek, csupán a fokra nézve látszik még némely különbség. A dermedetnél a görcsök mindenféle alakjai bekövetkezhetnek, s bár mily kísérletek tétessenek ily állapotában a beteggel, a görcsök mindig kiújulnak.

Az elmetelenség ezen gyötrelmes állapotban meg nem zavartatik, mi annál sajuosabb, mivel a beteg maga észreveszi, hogy környezete által az ebdüh áldozatának tekintetik, a szerint orvosoltatik, és méltatlan gondviselésben részesül.

(Folytatás köv.)

A Higany (Mercur) története

Espanet után.

(Folytatás.)

A higanynak a vértolódásokra nézve lázas szenvedéseknél nagy hasonlatossága van az **aconitum**-mal, azonban azon izgatottság egyedül az idegrendszer tulizgatottsága által jő létre, mely állapot vérszegénységnél is előfordulhat, mely által mint bebizonyítva van, a vér elveszíti azon tulajdonát, hogy az idegrendszert az ő normalis állapotjában feltarthassa. „Sanguis moderator nervorum” Általában a higany akként működik a nyirkrendszerre mint az **aconitum** a vérrendszerre.

A higanynak megfelelő nyálkás kóroknak, a menyire a nyirkrendszert illeti, nem csekély hasonlatosságuk van a **bryoniá**-val; mind az által a higany a vértolódások és gyuladásoknál sebesebb és nagyobb erőt fejt ki, vezessen bár a gyuladás evesedésre, savós gyülemizetre, plastikus izzadmányra, vagy a láz erőcsökkenési indulata következtében, keményedésre.

A higany különbözése az **arsenikum** tól: a vérbőség és izgatottság heveny fellépése, és az ezt követő erőcsökkenésben alapszik. Így például a nátha hirtelen folyóvá lesz, a hörglob eloszlik bőséges köpésekkel, a bélgyuladások fájdalommal és sűrű hasmenés által, a legélénkebb láz rövid idő alatt kimerültségbe, az égető forróság szerfeletti izzadásba megy által.

A **kén** (sulfur) hatása a higánytól egészen eltérő és ellenkező, ezokból bizonyos idült kórokban, hol a betegséget hirtelenebben legyőzni kívánjuk e két szert felváltva igen czélszerűen fogjuk adagolni. A kén a vér, ahiganya nyirkrendszer izgatottságára fordítja tevékenységét, ekként mintegy megosztják egymás között az életerő felélesztése körüli szerepet; ép úgy mint a mákony (opium), mely közvetlen az idegrendszerhez hajlik. Továbbá a mercur a vér megalvásához is bizonyos viszonyosságban áll, mely tulajdonánál fogva ép oly hasznos mint a **calcareo carbonica** a gyermekeknel, kiknek nyirkos és tunya állapotjok a gyógyszerek behatásával daczolni látszik. E tekintetben igen fontos azon észrevétel, hogy a higany hatása sok más szerektől abban különbözik, miszerint az általa nyerendő eredmény az életművezetekre, az adag mekkoraságától feltételeztetik. Infinitesimalis adagban az idegrendszerre hat, a tengélet, és a bujakór, ha azt ellen haszonnal fordítani kívánjuk, sokkal nagyobb adagokat igényelnek. Ezen észrevétel a tapasztalásból van merítve, és majd minden gyógyszerre alkalmazható, különösen azokra, melyekkel egy mérgezett elem, vagy egy vegykór ellen akarunk működni, ilyenek: a higany, a kén, a jód, a vas, a szén-savas mészéleg (**calcareo carbonica**), a mészkenég (**hepar sulfuris**). Ebből ismét természetesen következik, hogy a hasonszenvi adagtan mindazon fokokat elsajátítsa, melyek a nyers anyagtól kezdve a dörzsölésig innét a legmagasabb higitásokig kiterjednek, melyek hatása fellett a nélkül is csak a tudatlan kételkedhetik. Ha az adagot a gyógyítandó kórhoz alkalmazni tudjuk, biztosok lehetünk, hogy az adag hatása nem marad siker nélkül Ezen tudományos tény képezi kútforrását a mi gyógyszer-tani kincseinknek, és alapját tudományunknak.

A higany alkalmazásánál azon elvből indultak ki, hogy a vér és nedvek befolyása az életerő és táplálékra fogyasztassék; ezen hypothesisnek azonban nem létezik gyakorlati becase, azért hisszük, hogy ezen sorok világosabb értelmekeket fognak eredményezni. Kétséget ugyan nem szenved, hogy a higany a vért elváltoztatja, azt folyóbbá és kevésbbé plastikussá teszi, s ez által egy, bizonyos senyvet okoz; mindazáltal a higany nem azért rendeltetik, hogy ezen általános vérfelbomlást eszközölje, hanem inkább hogy enyhítőleg és gyógyítólag a megzavart életművezetekre, melyeket rendszeresíteni kell, munkálkodjék; miután a higany mint minden egyéb gyógyszer az ő gyógytulajdonait közvetve fejleszti ki, nem pedig megmérgezési tünetények segedelme által. Ezek maguk nem alkalmasak a sokoldalú jellemzését valamely gyógyszernek visszatüközni, habár a sajátos és dinamikus kórtünetekről felvilágosítást kölcsönözhetnek is.

A higanysavak szintén osztoznak azon működésben, melyet a higanynak a nyirkrendszerre tulajdonítottunk; a különbség egyedül abban létezik, miként némelyeknek nagyobb specificitása van a belek takhártyájához, másoknak a bőrhez, mások vértodulást, ismét mások izgatottságot, végre némelyek felbomlást okoznak. Ezen tulajdonaikat a higany gyógyjelentésénél általában, annak készítményeinél pedig különösen fogjuk feljegyezni. Egyszersmint ezen gyógyszer jellemző kórtüneteit azon kóroknál, melyek az ő használatát igénylik, fogjuk leírni.

Némely készítményeire nézve a tapasztalás még eddig elegendőképp nem választott, azért ezeknek működése még nem biztos. Mi ez okból egyedül a mercurius vivust, solubilist, kalomelt, corrosivust, zinnobert, mercurius bijodatust, és az aethiops mineralist fogjuk tárgyalni. Mindezen készítményeknek meg van a maga jelentősége, a maga helye a bujakór különféle fejlődési időszakaiban, és így egyéb kórokban is.

(Folyt. követc.)

Gyakorlati tudósítások

Horváth Ignác, érs. urad. orvostól Komáromban.

Kanyaró (morbili) Komáromban jelenleg a nevezett bőrküteg oly annyira elterjedett, hogy a mennyi ház, annyi kanyaróban fekvő beteg gyermek találtaik, kivált pedig leánygyermekeket szokott meglepni. A kisérő kórtünetek: hurutos szemgyuladás, és nagymértékű hőkhurut. A kór kezdetében **ipecacuanha** adatik jó sikerrel; ha azonban mint némely esetekben megtörtént, a kórfolyama alatt gége vagy mellhártyalob fejlődik ki, a **bryonia** és **opiumot** tapasztaltam a legsikeresebbeknek.

2. **Méhvérzés** ellen **secale cornutum**. W. A. 34 éves nő, bosszúság után hirtelen méhvérzéstől lepetett meg. Nagy erőtlenség, a végtagok hidegsége, gyenge érverés, csuklás kísérik e szenvedést. A **secale cornutum** adagolása után másnap reggel a nő tökéletesen meggyógyult.

3. **Csuklás** ellen **nux vomica**. K. J. helybeli építőmester, f. évi január. 28-kán egy hosszú utról hazatértében erősen megfázott, s déli 1/2 12 órakor Komáromhoz 2 órai távolságra szakadatlan csuklás által gyötörtetett. Délután 1/2 4 órakor hozzá hivatván, mivel a kikérdezésnél a csuklás okát azon körülménynek tulajdonítá, hogy előtte való napon nagy dohány füstbe ült, mely nála rendszeren csuklást szokott előidézni, e végből rendeltem a betegnek **staphysagria**-t; 1/2 6-kor midőn őt újra meglátogatám a csuklás a régi állapotban volt, minden perc alatt nyolczszor csuklott, mely most már kezdő

erejét is fogyasztani. Ekkor rendeltem **nux vomica**-t, melyre a csuklás mindinkább fogyott, s 3/4 7-kor végkép elmaradt. A következő napon a beteget bár a csuklástól megszabadulva, de erős lázban találtam, minden jelenségek egy kitörő félben levő epelázra mutattak. A **pulsatilla**, melyet a kórtünetek összesége ellen rendeltem nem felelt meg a beteg által támasztott várakozásnak, ekként a homöopathia iránt bizalmát veszítve, allopathikus gyógykezelésre bizta magát, 9-ik napra mint halatszott hagymáz következtében meghalt. Rokonai maig sajnálják hogy, a rendszert megváltoztatták, — de későn!

4. **Coffea féloldalú váltólázás fejfájdalommal.**

1864 aug. hóban önmagam lepettem meg ilyenmú kórtól. Naponkint reggeli 7 órakor rendszeren beállott a bal szemgödör felett és a járomi csontou iszonyú szuró fájdalom, délelőtt 11 órakor a legmagasabb súlyát érte, úgy hogy szememet vörösre valék kénytelen dörgölni, déli 12 órakor az egész fájdalom eltűnt. Vettem e kinos kór ellen naponkint háromszor **Coffea**-t, s ötödnapon minden kórtól ment valék.

Marczius havi kimutatás

a gyöngyösi közkörházban orvosolt betegekről.

A betegmozgalom e hóban is az előbbivel egyirányúnak nevezhető. Felmaradt ugyanis a mult hóról 45, marcziushóban szaporodottak száma 46, ekként az ápolás alatt létező betegek összege 91 volt. A kórjellem folytonosan esorvás-hurutos, határozott hajlammal a hagymázos indulatra. Hagymáz 8 esetben fordult elő, háromnál küteges, a többinél anélkül. Egy ezek közül meghalt, kettő gyógyulva hagyta el az intézetet, 5 orvoslás alatt maradt. — A légző életművek betegségei 11 esetben észleltettek, kettő tüdő, egy mellhártya, egy toroklobbal; a tüdővész ismét hét egyénnel szaporodott. — Váltóláz 6. — Bujakór 8. — Szemlob 3. — Vízikór 6. — Fekély id: 13. — Vízikór egy, mely érdekes lefolyása miatt kórtörténetileg fog e lapokban megismertetni.

A felvett betegek között volt: férfi 55, nő 36. — ingyenes 80, — önkénytesen fizető 7, — czélbeli 4. — Meggyógyult 35, meghalt 8, felmaradt a jövő hóra 48.

A halálozási esetek e kórnemeknél következtek be, nevezetesen: hagymázban 1, mellvízikórban 1, sorvadásban 1, tüdővészen 1, vérhiányban 1.

Az ápolási napok összes száma volt 1588, melyből esik egy betegre 17 nap.

A város lakosai között 55 halálozási eset fordult elő. A halál különböző nemeire nézve: a senyvesek közül a bél és tüdővészek, — szorványosan a hagymázban szenvedők, — legnagyobb számmal a járványilag

uralkodó torokgyikban levők estek áldozatul. — Erőszakos halálestet kettő tapasztaltatott, melyek egyike terjedelmes testrészenek esetleges megégetése következtében; másika öngyilkosság, — lövés által történt.

Válasz

a. „Gyógyászat“ 14-dik számában a hasonszenvi közlöny 19-dik számához intézett kérdésekre.

Bár a legközelebbi időben a „Gyógyászat“ tette egyik ellenének azon szemrehányást „hogy az illem szabályait megsértve előbb kérdez, mielőtt válaszolna,“ mely modort ép most ő gyakorolja ellenünkben; mi azonban ezen eljárását sem megsértésnek, sem suprematiai villongtatásnak nem tekintvén, elfogadjuk a kérdést úgy mint elénkbe állított és pedig e következő indokból; mert:

1-ször Sok évi orvosi gyakorlatunkban elég időnk és alkalmunk volt tapasztalni azon károkat, melyeket az orvosoknak két ellenséges táborra való felozlása a szenvedő emberiségre gyakorol. Találkozhatik-e eszerént lelkiismeretes orvos, ki e vizsályosság megszüntetésére kezet nyújtani ne sietne; vagy nem ép a sajtó feladata-e az eszméket ily fontos tárgy felett legalább annyira kitisztázni, hogy a keserű harc megszűnjék, s e helyett mindkét pártban egymásiránti türelmesség s engedékenység foglaljon helyet?

2-ször A „Gyógyászat“ működését megjelenése óta figyelemmel kísérvén, dicsérettel kell felemlítenem, hogy tekintélyek és iskolai szolgaság által meggyőződésében magát lealacsonyítani sohasem engedte, ekként reméllem szabad, hogy a felhívást jelenleg is nem azon elhátározott szándékkal tette, hogy abból polemia kerekedjék, hanem hogy a megvitatásnak tudományos és praktikus érdeket nyújtson.

Álláspontunkhoz képest tehát ezennel egyszer mindenkorra kijelentjük, hogy theoretikai vitatkozásokba bocsátkozni soha sem fogunk, hanem az elveknek gyakorlati bizonyítására fogunk szoritkozni, s ily értelemben intézzük jelen feleletünket is.

Poor Imre tr. úr a hasonszenvi közlönyben tett szerkesztői észrevételeimre ezen megjegyzést teszi: „Mivel Horner tr. ur a homöopathiát egy magában egész, — a természet törvényeire épített gyógy módnak vallja, kérjük legyen szives a) indokolva és bizonyítva a természet ama törvényeit velünk közleni, melyekre a hasonszenvészet építve van; b) nem-e a természet törvényeire s fényesebb gyógyeredményekre hivatkozhatik a villámgyógyítás, kivált pedig a vizgyógyítás; — és mégis mi joggal igényelnek a homöopathák nagyobb hatáskört az egyetemes és egyetlen orvostudomány kö-

rében, mint mely a hydro- és electro therapeutákat megilleti? Mi mindnyájan „non magistri sed ministrismus naturae“. Tessék előttünk feltárni ama megállapított természettörvényt, melyre minket sem a természettan, sem az élettan máig nem tanított meg, és mi hódolni fogunk neki.“

Minden egyes gyógytörvényeknek egyedül a tapasztalatbeli alapjai vannak, melyek csak akkor válnak tudományos jelentőségtivé és hasznossá, ha sikerül a gyógykövetkezések elemzésénél, azoknak összhangzását a már ismert természet törvényekkel bebizonyítani. Ha Hahnemann bármily hamis tételt felállít és abból okszerkezet által egy tudományos alakú gyógy módszert alkot, az habár semmi gyakorlati érdemmel nem bírt volna is, sok dogmaticus orvosnál nagyobb elismerést nyer, mint ezen egyszerű nem mesterségesen feltalált, hanem a természet hűvizsgálódása után felfedezett gyógyelv. Több tudós igyekezett ezen gyógyelvet általános törvényekre visszavezetni, és megalapítani, nevezetesen az irányítás törvényére polaritátsgesetz). A természet szemléltető tanulmányozása egyes törvények felismerésére, — melyeket a közlétagok tökéletlen ismerete miatt általános törvényekből soha ki nem fejthetnénk, — vezethet, melyek azonban bár összhangzásukat emezekkel bebizonyítani képesek vagyunk, spekulatív által soha, hanem egyedül vizsgálódás és összehasonlítás által jutnak tudomásunkra. A megerősített és ismételt vizsgálódás emeli fel ezeket gyakorlati igazságra, mely ennekutánna feljogosít bennünket, azt a mennyire csak lehetséges alkalmazni. Elemzés és összehasonlítás által érdemük természetesen még inkább nevededik.

„Ministri sumus naturae non magistri“ ily meggyőződést jelent ki a gyógyászat t. szerkesztője. Ha azonban ezen axiomát nem csak papiroson, hanem az életben is érvényesíteni ohajtja, ez esetben követnie kell a nagymestert, a természetet, mely maga jeleli ki azon utakat melyeken haladni kell, hogy a kórokat, minden erőszakos gyógy szerek mellőzésével meggyógyítsuk. Ezen eljárás egyedül attól feltételeztetik, ha jól vizsgálódunk-e, s megértjük-e a természet utmutatását. Értelmesebb és tanulságosabb irányt alig nyerhetünk a hasonszenvi elv praktikus alaposságáról, mint midőn azon eseményeket vizsgáljuk, melyek különböző kórok összetalálkozásakor ugyan egy individuumban észlelhetnek. Így:

hasontalan kórok bizonyos feltételek alatt egymás mellett felmaradhatnak; például a rüh vízkórral, bujakkórral egyesülhet; méhkórosok, nyavaltörécsesek különféle gyuladásoktól meglepethetnek.

hasontalan kórok egymás mellett fel nem maradhatnak, t. i. ha a szenvedés oly rendszerek és életművezeteket támad meg, melyek egymással rokonszenvi össz-

szeköttetésben vannak; így gyógyul meg gyakran a nyavulatörés ótvar által, a rüh súly által, a köszvény aranyér által sat.

Hasonló kórok egymást fel nem függesztik, hanem a gyengébb az erősebb által legyőzetik.

Ez utóbbihoz Hahnemann fáradhatlan szorgalma témérdek példákat gyűjtött, melyek az Organon-ban bővebben megolvashatók; ezeket tehát itt mellőzzük, és csak oly példákat említünk fel, melyek nem a hasonszenvészetből vették eredetüket, s mindamellert ép a hasonszenvi elv alaposságát bizonyítják. Így:

Belladonna, mely élettani kísérletei után az eb-dühöz hasonló kórtüneteket gerjeszt, rég idő óta eb-dühellenes szernek ismertetik.

Merkurius, mely a bujakórhoz hasonló jeleneteket támaszt, ugyanannyira hogy gyakran nehéz őket egymástól megkülönböztetni, a bujakór ellen a leghatalmasabb gyógyszer.

Siramonium elmeháborodás ellen használtatik, az egészes testben ehhez hasonló jeleneteket idéz elő.

Millefolium a vérzésék bizonyos nemei ellen hatásos gyógyszer, s azokat egészeseknél is előidéz.

Dulcamara sömör elleni szer, mivel ily kúteget egészeseken okoz

Opium hasmenést megszünteti, zártsérveknél és bélsárhányásnál hatalmas gyógyszer.

Hasonló észleleteket számtalan gyógyszeről lehetne még felhozni, melyek a hasonszenvi gyógyelv igazságáról és praktikus hasznáról tesznek bizonyosságot, sőt történetileg meglehet mutatni, miszerint már a régi időben, mielőtt a „similia similibus“ gyógyelv csak nevéül ismeretes lett volna, ily specifikus szerekkel az orvosok gyógyítottak, és mai napig is gyógyítanak.

A gyógytudománynak ekként egyedül praktikus oldala az, melyből a hasonszenvi elv alapossága megbirálthatatik; ehhez azonban a gyógyszerek élettani hatásának ismerete elkerülhetetlenül szükséges, s míg a hasonszenvi elv tagadók e térre nem fognak kilépni, addig a hasonszenvészetnek nem csak érdemét nem fogják elismerni, hanem az egész tant megbirálni sem képesek. A gyógyszer kísérletek alkotják azon kapesot, mely a betegség és gyógyszer között létezik, ezek által nyer érvényt és elismerést a hasonszenvi elv, mely az eszeréni alkalmazásánál minden kórok ellen fényesen igazolja magát.

Hogy Poor tr. úr a hasonszenv vezérelvét sem a természet sem az élettanban maig fel nem találta, — ezekből nem hiszi a homœopathiát ez méltatlan szemrehányás a homœopathia ellenében mert: először: a természet és élettanban az ugynevezett allopathikus, vagy physiologikus rendszer törvényei sem találhatók föl, ha

csak speculatio utján azokat érvényre emelni nem akarjuk; másodsor mert maga a természet és élettan maiglan, bár mennyire dicsekszünk is annak előhaladásával, nem állanak azon ponton, hogy azokból gyógy törvényeket lehetne egész bizonyossággal fejleszteni és megalapítani. A homœopathiának pedig még azonfelül azon szerencsétlen helyzet is jutott, hogy csekélyebb számú tanítványai, annak felfedezésétől óta, majdnem egyedül a gyógyszeretan, — mint a gyógytudomány életkérdése kiművelődésével foglalkoztak; minthogy azon fényes eredmény, melyet a hasonszenv eddig is tanusított, feljogosítanak azon hitre, hogy a homœopathia elve ugy a természet mint az élettanban a kívánt megoldást felfogja találni. Addig is elégedjünk meg azzal, hogy a tények eljárásunk mellet tanúskodnak, — elemzés összehasonlítás által terjeszszük tudásunkat, és a mint a véletlen Hahnemant a homœopathia felfedezésére vezette, ép ugy hiszszük, hogy a természet tudományok fejlődésével a similia similibus is megtalálja tudományos megfejtését.

A mit Poor tr. úr a hydro és electrotherapiáról, és ezeknek a homœopathia feletti állásokrol felcmlit, nem hihetjük, hogy azt komoly szándékkal tenné; mert miután ép a hasonszenvészet a nevezett gyógymódokkal inkább mint bár mely gyógymódszer foglalkozik, engedjen nekünk is e tárgyakra nézve annyi beavatkozást és belátást, miként jól tudjuk, hogy az electrotherapia még csak bölcsőjében van, annak alkalmazása egyedül egyes kórnevekben kísértetett meg; — a hydrotherapia pedig inkább a diatetikus gyógyszerek sorában találja fel észszerű alkalmazását.

Közlemények a gyöngyösi kórházból.

4. Mellhártya lob.

Lező Mihály 25 éves, nőtlen, gyöngyösi születésű, cipész segéd, 1864 nov. 26-kán reggel elkezdett fájni, s egyszersmind a bal mellkasban szúrásokat érezni, folytonos apró, száraz köhögéssel. A fázást nagy forróság követé, nov. 30-kán reggel a kórodában felvétetni kívánkozott.

Jelen állapot. Az egész test forró bő izzadással. Főpanassa a balmellében van, hol minden mozdulatnál, légzésnél erős szúrásokat tapasztal, de különösen köhögés alatt, mely gyakori és száraz. A fájós oldalon fekhetik, de a másikon nem, mivel oly érzése van, miut-ha a szenvedő oldalról valami leszakadna. A mellkas baloldala dobhangú, csekély recsegéssel. — Nyelve tiszta, szomja nagy, érverése sebes, teljes, vizellete vörös, széke rendes.

Orvoslás. *Bryonia* 6.dik hig, 6 uncia vízben, 3 óránkint egy evő kanállal. — Este egyenlő állapot. Dec. 1-én a láz sokkal mérsékeltebb, a szúrások enyhültek, köhögése mindazáltal még gyakori, az izzadás megszünt. — Este ismét nevezetes javulás. Dec. 2-kán a javulás folyton halad előre, s emiatt az eddigi gyógyszerlésnél megmaradtunk, 3-kán minden panassa megszünt, 4-kén oly jól érzé magát, hogy haza kívánkozott, mely kívánsága teljesített is.

Megjelenik
minden hó 1-én és 15-én.

Előfizetési ár
Egész évre 6 frt o. é.
Félévre . 3 " " "
A közlemények és előfizeté-
sek bérletként küldendők.

Szakhirdetések
egy példát hasábsora 6 krral
számitatik.

HASONSZENVI

KÖZLÖNY.

Előfizethetni

vidéken
minden es. kir. posta-
hivatal utján.

Gyöngyösön
a szerkesztőnél.

Egerben
az érseki lyceumi
nyomdában

Alapos ismereteket terjesztő orvosi lap a homöopathiáról.

Szerkesztő-tulajdonos: **Horner István**, a gyöngyösi közkórház igazgató-főorvosa.

TARTALOM: Közlemények a gyöngyösi kórházból. — Mercur (higany) Espanet után. (Folytatás). — Nincs ebdüh, nincs viz-
szony (hydrophobia) (folytatás és vége). — Hahnemann végrendelete. —

Közlemények a gyöngyösi kórházból.

5. **Matajsz Sámuel** 24 éves, ágost. vall, Nagy-
Rőcze gömörmegeyi szül. köteles-segéd, állítása szerint
több év óta mindig az év ezen időszakában tüdőlobban
szenvedett, mely mindannyiszor vérbocsaátások által or-
vosoltatott. Tegnap még tökéletesen jól érzé magát, ma
vagyis febr. 14-kén korán reggel hirtelen elkezdett erő-
sen fázni, köhögni, melle elnehezdedt, köpései egészen
véresek valának. Nagy szomj, nagy égető forróság az
egész testben, néha szúrások is a mell jobb oldalában
kinozván a beteget, délután sietett a kórházban felvé-
telt keresni.

Jelen állapot. Az egyén vérmes, erős testalkatú,
fekszik hanyat mint egy darab fa, minden mozdulata
kinos fájdalomtól levén a mellben kísérve. Arcza ki-
vörösödött, duzzadt, nyelve száraz, légzése sebes, rövid,
érverése sebes. elnyomult, szomja nagy, köhögése gya-
kori rövid, csak nagy erővel bír néha csekély, vérrel
böven vegyült nyálat kiköpni Étvágya nincs, széke
rendes, vizellete kevés, vörös. A kontatás tompa hangot
az egész mellben, a hallgatodzás csekély légzési zörejt
a jobb mellüregben tanusit.

Orvoslás. A tüdőknék tisztán lobos indulata tün-
vén fel, nem késtünk febr. 14-kén még este a betegnek
aconitumot rendelni 6 hfg. 5 uncia vízben 2 óránként
1 evőkanállal. Az éj folytonos izzadással folyt le, reg-
gel mindazáltal a körtünetek ugyanazok. Aconitum
folytatik. E nap lefolytán azon észrevétel merült fel,
hogy a köpések kevésbbé valának vérrel festve, az éj-
jeli nagy izzadás helyett, folytonos mérsékelt kipárol-
gás. Ez éjjel keveset aludt, szomj és köhögéstől nyug-
talanítván. 16-kán reggel a köpések vérvérűek, az

érverés teljesebb, és mérsékelt sebes, szomj csekély.
a nap lefolyta alatt volt bő székürülése is. Este a nehéz-
séget mellében kevesebbnek lenni állítja, de a jobb
oldalban az 5—6-ik borda között még szúrásokat a
légzés és mozdulatnál érez. Az arcz bár még mindig
piros, de nem oly duzzadt, a nyelv nedves. A gyógy-
szerelés ugyanaz. Éjjel nyugtalan álm, sok köhögés,
reggel az egész test izzad, 17-kén a mell még nehéz, a
szúrások gyakoriak, a beteg nem fordulhat, a köpések
ismét véresebbek. Levesét azonban megeszi. Vizellet
vörös. **Aconitum, bryonia** felváltva rendeltetnek. Az
éj igen nyugtalan, a beteg gyakran zavarosan beszél,
a köpések rendkívüli véresek, a test száraz forró. 18-
kán reggel a gyuladás ismét nevedésben lenni ta-
pasztaltatik, a légzés szorult, a mell nehéz, a köhögés
alatt nagy erőszak után választatik el véres köpés.
Ugyan azon gyógyszerelés estig, a midőn a beteget
meglátogatván, rendkívüli súlyos állapotban találtam.
A láz erős, a gyengeség érzete nagy, mihelyt a kérdé-
sekre felelni akar fulladástól lepetik meg. A külbőr
mérsékelt párolgó, a jobb mellüregben a hang egészen
tomp, erős szörtyögéssel, a bal mellüregben dobhangú.
Ily állapotban a **spiritus phosphoratus** hoz folyamod-
tunk, adtuk-e szert az első higitásból 5 cseppet 5 uncia
vizben, 2 óránként 1 evőkanállal. — Az éj oly nyugod-
tan folyt le, milyenre a beteg ittléte óta nem emléke-
zik, izzadság böven állott be, köhögés ritka, bár véres
de nyállal kevert köpésekkel, szomj csekély, székürü-
lése este egyszer lágyas. 19-kén a beteg kinézése felotte
megváltozott, arcza meghalványult, érverése emelke-
dik, mérsékelt sebes, légzése szabadabb, a mellnehézség
csekélyebb. — Az esteli látogatásnál a javulás jelenségei
folyton nevedednek. A vizellet ugyan még vörös, a kö-

pések is véresek, a hang a jobb mellüregben sem változott, de az általános állapot mindemellett örvendetesnek nyilatkozik. Az eddigi gyógyszerelés mellett megmaradunk. — Ez éjjele volt egyik a legkinosabbaknak, éjfélig aludt, de ekkor előállott a fulladás, a mellnehézség, erőszakos köhögés, melyek a 20-dik reggeli látogatásig nem csak nem enyhültek, de tető pontjokat elérték. A beteg csak oly szert kér, mely köpését könnyítse, különben, mint mondá, meg kell fulladnia, az érverés sebes, a test mérsékelten párolgó, a vizelet vörös, a légzésnél hörögés hallatszik. A májasodás kórtünetei mindezek után világosan észlelhetők levén, a betegnek rögtön *tartarus emeticus*-t rendelünk a 3 hig 6 cseppet 6 uncia vízben, 2 óránként egy evőkanállal. Alig vette be a beteg az első adagot, azonnal mint mondá mintha egy mázsa szállott volna le melléről. Az esteli látogatásnál a légzés szabad, az érverés ismét mérsékelten sebes, levesét jóízűen megette. Éjjele kitünő, ritkán köhögött, könnyen köpdösött, s köpése több nyálal mint vért tartalmazott. 21-kén feltünő javulás észleltetik, a légzés majdnem végképen szabad, az érverés mérsékelt, a test folytonos kipárolgásban van, a nyelv tiszta, a köpések alig véresek, a beteg feketik egyik oldalon úgy mint a másikon. A jobb mellüregben a hang tisztább, élénkebb. Ugyanazon gyógyszerelés 3 óránként. Az egész nap a legkedvezőbb állapotban telt le. Este csekély forróságon kívül alig volt kóros jelenet észrevehető. Éjjel jól aludt, keveset köhögött, köpései tisztán nyálkások. 22-kén minden kóros jelek eltávoztván, egyedül éhségről panaszkodott. Köhögés ritka, a nyál könnyen szakad, minden oldalára egyformán mozoghat. 23-kán a gyengeségen kívül egyéb kóros jelet nem panaszol. A tart. emet. 4—5 óránként egy kanállal mindemellett folytatatik. 26-kán az egészségre annyira helyreállott, hogy minden további gyógyszerelés megszüntetett.

6. Kostelnak Terézia 20 éves, hajadon, cseled, Robka község, Gallicziából származott. Jan. 3-kán ezen állapottal vétetett fel a kórházba:

Száraz égető forróság az egész testben, feje nehéz, fülei zúgnak, légzése sebes, nyelve száraz, érverése sebes, gyakran zavartan beszél; a jobb lábszárán a lábujaktól kezdve a térdig a bőr dagadt, vörös hólyagokkal megtelve észleltetik, minthogy néhány hólyag már ki is fakadozott, az egész lábszár nedves. A fájdalom a leirott lábszárban rendkívül nagy, mit egyébiránt annak roppant daganatjából és feszültségéből megfejtteni könnyű volt, a fájdalom égető és semmiféle mozdulatot nem tűr el. — Az egyén egyébiránt kitünőleg görvéllykóros.

Kórisme. Hólyagos orbáncz az agynak egytűtérzési szenvedésével.

Orvoslás. A *belladonna*-nak három napig tartó adagolására az agykórtünetek végkép elenyésztek; az orbáncz leirt neme ellen eszerint a *rhus toxicodendron*-t választottuk. A hámlás már jan. 8-kán sikeresen megkezdődött, s a beteg 11-kén minden gyógyszerelés nélkül hagyattatott.

Jan. 12-kén minden tudva levő ok nélkül éjjel iszonyu görcsös köhögéstől lepetett meg, egypár adag *hyosciamus*-ra ezen kórjelenség csak hamar megszűnt.

Mindemellett tehát hogy az orbáncz tartósan elmult, a köhögés végkép megszűnt, az étvágy és minden működések rendszerüekké váltak, egy körülmény nem enged meg, hogy a beteget utnak bocsássuk, s ez a volt orbánczos lábszárnak feszültsége, daganatja, és nagy rétegekben lehámlása. Ez ellen megkísértettünk a betegnek *graphites*-t, *sulfur*-t adni, mindazáltal ezen gyógyszerelésünknek legkisebb sikere sem volt; a beteg egésznap járt anélkül, hogy lába jobban megdagadt volna, sőt a kórház körül mindenféle szolgálatokat a leghivebben teljesített. Minden további gyógyszereléssel ekként felhagytunk, az időre bizván a lábszár feszültségnek eloszlását.

Történt pedig ép azon időben, midőn ezen beteg a többi betegek körül szolgálatot tett, hogy egy nő hozatott be faluról a kórodába a jobb lábfeének annyira elterjedett fenésedésével, hogy minden lágy részek már felemésztve levén, a csontok csekély összefüggéssel voltak csak látszatok. Az orvosi látogatás, s így ezen nő lábának tisztogatása és kötözése mellett is ő volt a leghivebb körül szolgáló, mely szolgálata azon okból rovatott neki nagy érdemül, mivel a bűz, mely a szenvedő lábból kiömlött, oly irtoztató volt, hogy a kötözéskor ajtót s ablakokat kellett kinyitattani, s ezáltal a levegő beszívását valamennyire legalább tűrhetővé tenni.

Midőn ezen beteg az említett szolgálatát ily példátlan hűséggel teljesitené, febr. 11-kén az esteli látogatáskor őt ágyban fekvő találtam, kérdezvén őt ennek oka felett, állítá, hogy neki semmi baja, csak az ételt nem tudta megenni. A test azonban forró, és az érverés igen sebesnek lenni tapasztaltatott. Ezen kórtünetek további fejlődését bevégni szükségesnek tartván, számára gyógyszerert nem rendeltem. Febr. 12-kén ágyához közelítvén a köpődényt véres köpésekkel bemocskolva lenni találtam. Teste forró mint tegnap, érverése elnyomódott, sebes, légzése rövid, szapora, s különösen a köhögésnél és légzésnél a jobb mellébe kiállhatatlan szűrő fájdalmakat panaszol. Oldalvást nem feketik, eszerint folytonosan hanyat feküdni kénytelen. Nyelve fehér, köpése véres, szonija nagy. álma semmi. A tü-

dőgyuladás jeleit a betegnél felismerve, rögtön **aconit**, és **bryonia**-t felváltva rendeltem. 13-kán 14-kén a kórtünetek nem változtak, sőt deliriumok és gyakori vizes hasmenés állván be, 15-kén a **phosphor** adagolásához nyultam, 16-kán a kórtünetek enyhültek, 17-kén pedig a beteg állapota oly javulásnak indult, hogy láza csekély, a szurások megszűntek, a hasmenés elmaradt, és így most már mindkét oldalán nyugodtan feketett.

Midőn a beteg ily előrehaladó javulásának örvendének, 17-kén este ismét egy komolyabb jelenet általt lepettem meg. A beteg szobából már az előteremben különös vigáság hatott füleimbe, s midőn a beteg ágyához közeledném, egész derültséggel felém fordul azon nyilatkozattal, hogy neki már most semmi baja, a mennyország kulcsait tartja kezében, melyek által oda fog jutni; ily zavart beszédét minden perczen éneklés váltá fel. A beteg nézete meredt, teste forró, érverése elnyomódott, sebes, táplálékot magához venni a vizen kívül nem akar. Feje forró, izzadt. Minden jelenségek az agyhártyáinak gyuladására mutatván **belladonna**-t rendeltem és pedig oly sikerrel, miszerint a beteg 18-kán este egészen megnyugodott, sokat aludt, izzadt, de azért semmit sem kívánt, sőt az orvosság beadását is ellenzé. 19-kén napja nyugodt volt, kivéve hogy kedélye haragos és ha kérdés intéztetik hozzá, vonakodva felel, az orvosságot néha bevette, de ételt semmit sem fogadott el. 20-kán a tegnapi állapot, azon különbséggel, hogy gyakran köhögött, érverése izgatott és jobb mellében ismét szurásokat panaszott. Ezen kórtünetek ellen most **sulfur**-t rendeltem, 21-kén a beteg annyira eszén volt, hogy maga kért enni, reggeli levesét jó ízűen el is emészté, ezen egésznapja elég derülten folyván le, éjjel is jól aludt. 22-kén étvágya megjött, a szúrása elmúlt, egyedül a köhögés alkalmatlankodása felett emel panaszt. 23-kán a köhögés enyhül, az étvágy nevededik, minden egyéb működései a testnek rendszerintiek. — Ezen időtől kezdve, az egészségi állapot semmiféle újabb kórjelenetek által meg nem háborítván, miután a volt szurakos lába is egészen lelohadt, két hétre meggyógyulva bocsátatathatott el.

(Folytatás köv.)

A Higaný (Mercur) története

Es pan et után.

(Folytatás.)

Gyógyhatása.

A) **Lazas szenvedések** (affectiones febriles). **Nyálkaság** (phlegmasia). — Minden nehézségek daczára, melyek ezen anyag bősége miatt e részben felmerülnek, igyekezni fogunk egy kívánatos rendet felállítani,

melyben mindazon számtalan kórokat és a kórok időszakait, melyekben a higany alkalmaztathatik, elő fogjuk terjeszteni; ez azon egyetlenegy mód az ismétlések és zavarok kikerülésére.

Azon lázas szenvedések nagyobb részénél, melyekben a higany megfelel, az érverés rendetlen; egy érlük tetés erősebb a másiknál, néha pedig kihagyó is. Az érverés ezen rendetlensége a higanyhoz vonatkozólag, mindig megháborodását jelenti a verőczerrendszer vérforgásának; nem különben azon csorvás állapotban észleltetik, hol az epe elválasztás szintén kóros. A lázas izgatottság a bőr felületén mutatkozik; erős dobogást találunk a halantékon, és a felületes iterekben, fejfájást nyomással belülről kifelé; az ellenhatás élénk, de tartosság nélküli; az izgatottság az agyban uralkodik, és éjjel nevededik, mialatt a bőr bőven izzad; hasmenések, epés hányások, erős nyáltozás kísérik a lázt. Egy időben nagy gyengeség áll be, szállongó hőség, és borzongatás, félelem félrebeszélés nélkül. A deliriumoknál, mint az ideglázakban előfordulnak, a higany ellenjelentve van.

A lobos láz (synocha) mely a higanynak megfelel, mely erős vérfelhevülést, nagymértékű izgatottságot és rettegést árul el, oly láz, milyen közönségesen gyermekeknel, és nyirkos egyéniségeknél fordul elő; ez gyakorta a csorvás és hurutus lázaknak első kór-időszak. Azonban a higany alkalmas a kevésbbé heveny kór-időszakban is, nyálkás hasmenéssel, sáppadt arcz, reszketés és rettegéssel. Itt a **merc. vivus** és **solubilis** vannak jelentve. A **kalomel** az epe és nyálmirigyek túltevékenységénél talál alkalmazást.

Súlyosabb esetekben a láz a hagymázhoz közeledik, ezen kórtünetek kíséretében: álomosság, álomkóróság, gyengítő izzadás, vértolongság hol a kültakarókban, hol különféle belső életművezetekben, általános fájdalom érzete, égő és rendellenes érzés a hasban. A hagymáz ezen időszakában midőn a tengélet végképeni télenységbe merül, hol az agy működése felfüggesztve lenni látszik, hol eszerint kiválólólag a has életművek vannak bántalmazva, a **fekete higanýkénecs** (aethiops mineralis) más higany készítmények felett elsőbbséggel bír. Ennek alkalmazását még azonfelül ezen kórtünetek jellemzik: a külérzések tompasága, butaság, kimerülés, a fogak kormossága, a nyelvnek meredsége, száraz és fekete színe, haspuffadás, sebes, gyenge érverés epés székelés.

Több gyakorló orvosok a higanýt az idegláz előrehaladt korszakában is megkísértették, az eredmény azonban nem volt kielégítő, mivel sem az erőt emelni, sem a felbomlást akadályozni képes nem volt. Mindazáltal a higany összeköttetése kénnel, az aethiops mine-

ralis nevezete alatt e tulajdonán is változtat, és mint Dr. Petroz tapasztalá, e készítménye az ideglázban is haszonnal rendeltethetik.

Vegy kóros, sápadt, és rozsul táplált gyermekek hasmenésében a **rheum** és **chamomilla** után a **mercurius solubilis** a leghasznosabb; legyen azzal láz, álmoság, éjjeli rosszabbodás, vagy csak forróság és szájszáradás összekötve. — A giliszta láz habár nagyfokú is a **merc. viv.** és **solub.** után biztosan megszűnik. Ily esetekben a székelés nyálkás, vöröses, erőltetéssel, égés és kikérgesedéssel a végbélen, a külbőr agyagszínű, az erő csökken, a torokban bő nyálkáság tapasztaltatnak. Habár ily esetekben agyi jelenetek, ránggöresökek előállanak is, a higany jelentve van.

A **mer. vivus** a himlő evesedési időszakában is alkalmas szer, akár a torok, orr, szemek szenvedését, melyek a nevezett kórt kísérik, tekintjük, akár egyedül a bőr evesedését. Egyedül a **thuja** azon szer, mely e kór-időszakban a higany hatását felülmulthatná.

A higany méltó helyet foglal el azon lázak gyógyításánál, melyek a takhártyák lobos állapotától erednek, ha ezek lassu lefolyásnak, s midőn a szenvedés inkább felületes, izgatottság, égőérzés, hajlam hasmenésre és fekélyedésre észleltelnek. Hathatos gyógyszer mindazon lobos bántalmaknál, melyek savós és álhártyás izzadmányokkal végződnek. A higany továbbá hasznos a savós hártyák gyuladásában, de még a csonthártyagyuladásban is. Mindezen esetekben czélszerű a higanyt **bryonia** vagy **belladonna**-val felváltva adni.

A higanyt többoldalúlag az agylob, de leginkább a kérlob (arachnitis) ellen ajánlották azon időszakban, midőn heveny agy-vizkórban átmenni törekszik, eszerint ezen szer inkább a savós, mint a véres izzadmánynak felel meg, vagy legalább a lob azon időszakának, hol a savónak a vértől elválasztása történik. De azt meg nem fontolták, hogy e kór ellen a **merc. vivus** első, második, vagy harmadik vegyítéke sokkal nagyobb eredményt tanúsít, mint az erős higanykenőcs-bedörzölések.

A takhártya gyuladások között helyes alkalmazást talál a higany az idült tüszőlobban, tulságos elválasztás, és nagy hajlamnál fekélyedés vagy keményedésre. Ilyenmő bántalmak közé számíttatnak: a fehér folyasos méhlyvelék lob, bizonyos nemei a méhlobnak, a gége-lob, és a toroklob többféle nemei, a hártyásakat sem véve ki, — továbbá: a hörghurut a köhhurutig, a járványos hurut (grippe), a nátha, a tüdővész, általában tüszőkös szenvedések. — Ezen kórok orvoslásánál a higany annál inkább nélkülözhetetlen, mivel ez azon egyetlen gyógyszer, mely a keményedések, kérge-

sedések (callositas), rákok és fekélyedések képzésének lebiztosabb ellenszere.

De még ezen szenvedések heveny időszakában is jelentve van a higany, midőn ezen kórjelek észleltetnek: rettegés és nyugtalanság, kedvetlenség, a láz tetőpontján borzongás, a láz és vértolongság nevedése éjjel, tulságos érzékenysége, és fájdalmas érzet minden megtámadott részekben.

A gyermekek zsebréinél (aphtae), ha bár azok a belekig terjednek, a higany a főszer; ezen esetekben mindazáltal a **zinner**, a **mercurius vivus** előtt választandó, főleg ha fekélyedés hajlama tapasztaltatik. Itt azonban meg kell jegyeznünk, hogy a zsebrék végső időszakában a **borax** és az **acidum sulfuricum** biztosabb gyógyszerek.

A tüdőlob után származott májasodás (hepatistio) vagy keményedés, ha bár ezek a tüdő több részére elterjednek is, igen észszerűen orvasoltatik higanynyal, melyet ily esetben a **bryonia**-val felváltva adjuk, mivel ezek a májasodás ellen a leghatalmasabb szerek. — A terimbeles májlobban (infl. parenchymatosa) a **kalmel** hatályosabb a **merc. vivus**-nál, melyet mindazáltal rögtön az első időszakban kell adni. Megfelel azonban e szer a májlob egyéb időszakaiban is, csak hogy ekkor a körülményekhez képest **aconitum**, **chamomilla**, **bryonia** vagy **belladonna**-val felváltva kell használni.

A hashártyalob és az íznedvhártyák gyuladása csak ritkán gyógyulhatnak meg **mercur**, **belladonna**, vagy **bryonia** nélkül. A hashártyalobnál a fájdalmak élénkek, enyhülés nélküli izzadások állanak be, a has igen érzékeny, felfuódott és kemény, korgások, szélteliség, rettegés van jelen, az arcz színe sárga; a vértolongság, és az izgatottság, eszerint a szomj is csekélyebb mint a **bryonia**-nál. — Az ízületlobok minden időszakában a **mercur**, és a más, két megnevezett szer-től nyernek gyógyulást, mely esetekben nagy érzékenységnek, vagy legalább erős fájdalomnak kell jelen lenni.

A nyirkedény gyuladásokat higany nélkül nem is gyógyíthatjuk meg, bár ezen gyuladás a nyirkedények egész csomóit vagy egy határozott részét, vagy az idegdúcokat (adenitis) támadja meg, A **mercur** hatását előfogja segíteni még ily esetekben a **belladonna**, sőt a **pulsatilla** is ott, hol a sötöt vörösség a visszerek közös szenvedését tanúsítja.

E helyen legalkalmasnak találjuk azon vérhas és hasmenésekről értekezni, melyeknek a higany megfelel. A nyáltüsző (schleimfollikel) közös szenvedése jellemzi főleg a higany hatását; ily hasmenések ép ezokból kevésbé hevenyek, lassabban folynak le mint

egyebek. A vérhas ezen neme ellen leginkább a **corrosivus** alkalmas. A betegség kezdetében (vértodulás; időszak) nagy szomj jelenik meg. A második időszakban (lágynulás, fekélyedés) a szomj megváltoztatja természetét, midőn a beteg egyedül szeszesitalokat ohajt, melyek szenvedését perczekre megnyhitik. Ez a legjellemzőbb gyógyjelentés a **corrosivus**-ra, bár az utolsó időszaknak inkább a **sulfur. calcarea carbonica, arsenikum** stb. felelnek meg. A **corrosivus** a **merc. solubilis**-nak minden tulajdonait magában foglalja, azokat azonban nagyobb erélyvel és élénkebben fejt ki. A **corrosivus** a legjobb higanykészítmény minden heveny szenvedések ellen, hol a kórt hirtelen akarjuk legyőzni. Azon vérhas, mely a **solubilis** alkalmazására 8 nap alatt meggyógyulna, a **corrosivus** által 4 nap alatt enyészik el, hozzátéve ha a vérhas nem rothasztó indulatú. midőn inkább a **rhus arsenicum** sat. szerek alkalmazásának van helye. A **corrosivus** nem kevésbé üdvösen hat székszorulásnál midőn ez a végbél állhártyás gyuladásától ered; ép oly jótékonyan működik aranyeres ködcsömörnél, máj túltengés, és visszeres pangásnál.

Mindezekből a higany lobellenes erejét és hatalmas működését, melyet már e tekintetben is a gyakorló orvos előtt kifejt, megismertük. Az ő gyógyeres tulajdonai azonfelül kiterjeszkednek az álguladásokra, a heveny görvélykóros szenvedésekre, és az ezek után származott keményedésekre is.

Az emlő gyuladás, kivált szoptatósaknál határozottan a higany alkalmazását követeli; bár megtörténhetik, hogy ily esetekben előtte vagy utána **belladonna** vagy **bryonia** szükségessé válnak.

A **merc. vivus, kálomel, a biiodatus** az emlőkeményedésben tejpangás után igen hasznosak; nem különben a görvélykóros mirigylobban és a visszereslobban ugy a gyuladás mint a keményedés időszakában. A **biiodatus** a leghatályosabb szer idült méhlobban, iszam, tultengés, daganat, forróságtól kísérve.

A fültőmirigylob (parotitis) nyirkalkatu egyéneknél, ha bár evésedésbe átment is, a higanyra enyhül. a daganatot ha jókor adatik, elis oszlatja. Ezen szenvedésben, nem különben a nyelv és mandolák gyuladásánál **belladonna**-t kell előre adni; ellenben a toroklobban, ha bár hártás is, a gyógyjelentésnek magában megfelel. A higany hatása a torokra valóban specifikus, mindazáltal ellenjelentve van a rosz indulatú fenésedett toroklobban, s így minden oly nemű lobos állapotban, mely fenésedésre hajlik.

A higany mint fő- vagy segédszer minden álgyladásnál, és számos idült szemgyuladásoknál alkalmaztathatik. Az ő hatása nem csak a feltületes, hanem a szem belső részeit is érinti. A hurutos és görvélykóros szem-

gyuladásoknál **belladonna**-val kell őt támogatni, idült szembántalmaknál **sulfur és calcarea carbonica**-val. Az **aethiops mineralis** bár még kevésbé ismeretes, de igen hasznos szernek bizonyult be a szemhéjlobban (blepharitis), a csipásság (lippitudo) és az idült köthártyalobban. A szivárványhártyalob (iritis) és az erethikus görvélykóros lob a **corrosivus** alkalmazását igénylik. A **kalomel** inkább fájdalom nélküli szemlobok, a gyermekek fülfolysa ellen gyuladás nélkül, nem különben a fül állobos bántalma ellen **belladonna** és **pulsatilla** után találtaik sikeresnek.

A bujakóros herelob, a bujakóros dob, a bujakóros gégelob, és szemlob, a bujakóros takár, és minden bujakóros gyuladások a **merc. vivus** vagy **solubilis** adagolását a három első vegyítékekben igénylik. Számos tény, és a biztos tapasztalás öszhangzólag bebizonyíták, hogy a nevezett bujakóros bántalmak ekkénti orvoslása a legsikeresebb. Azon meggyőződés megnyeréséért, vajjon a takár bujakóros-e? annak beoltását hozták javallatban; ezen kísérlet azon felül hogy nem minden esetben eszközölhető, oly adagokban mint mi a higanyt rendeljük felesleges is volna, mivel általa a nem bujakóros takárban sem okozunk ártalmat. — Számos orbánczos bántalmak környi vizdaggal, égő fájdalommal, élénk vörösséggel a **mercur** hatása alá tartoznak, így az aggkórosak orbáncza, hol azonban **lycopodium** is szükségessé válhatik, továbbá az orbáncz a hereburokban, az izesülésekben, az orbánczos gyuladások roszul táplált, görvély és bujakóros egyéneknél különbség nélkül a helyre nézve a hol léteznek. Ily esetekben néha a **nitri acidum** a higanyuak igen jó kiségitő szere.

(Folytatás követk.)

Nincs ebdűh, nincs viz-izsöny (hydrophobia).

(Folytatás és vége.)

Az ebdűhben elhaltak hulláján a kórboneztan sem volt képes egyéb rendellenességeket felfedezni, mint a dermedetben megholtaknál. Midőn a beteg hosszabb ideig folyadékot magához nem vett, a vér a hullán többnyire megalvatlan, kátrányosan sűrűdött, a torok és gyomor takhártyái vörösek, továbbá az agy és gerincez hártáin, vagy egyes idegtörzsökön néha vérbőség látszik; egyes esetekben azonban sikerül a dermedetben elholtak hulláján ennek okait is, ugymint: idegen testeket vagy az agy és gerincez betegségeit felfedezni, mely esetekben az ebdűh alaptalan gyanúnak bizonyul be.

Mily hiányosan különbözteti meg a kórboneztan a dermedetet az ebdűhtől, világosan kitetszik egy esetből.

melyet a bécsi közkórház első sebésze **Heger Antal** 1842-ben „tapasztalatok a gyógytanból“ című jelentésében ekként ír le: Egy 20 éves, jól táplált férfi egy ebdühről gyanús eb által megharapatott, és a szokásos orvoslás alávetett. Két hónap múlva láz fejlődék ki rajta erős görcsökkel, nézése bátoratlan, arca szomorú, hangja rekedt; következő napon kimondhatlan félelemtől és szorongatástól lepetik meg, az ágyba hánykolódik, undorodik minden folyadéktól, szomj és karczó érzés áll be a torokba, nézése meredt lesz, ránggörcsös mozgások állanak elő, felugrál az ágyból és köpköd mindenfelé. Áthelyezése alkalmával, mely a Dunán keresztül történt, iszonyú rohamtól lepetett meg, dühös hánykolódás kezei és lábaival, szája habzik köpköd, és fogaival harapódzik. Harmadnap a beteg meghalt. A hulla felboncoltatott, a szokásos kórtünetek feltaláltak, s így a betegség ebdühnek határozottatott. Történetesen egy a körülállók közül a hulla talpán egy forradást vesz észre, ez felnyitattik, a zsírszövet közt több éles üveg darabok a szövet vörösségével találtak; mindezek után határozottá lón a betegséget nem ebdühnek, hanem dermedetnek kinyilatkoztatni. Ezen történetet egy öreg ember, ki élte nagyobb idejét a bécsi cs. kir. közkórházban tölté, hol kötelessége volt minden ebdüh eseteknél a szükséges sebészi szolgálatot véghezvinni, — beszélé el, s kit számtalan tapasztalatai azon meggyőződésre vezettek, miszerint mindazon esetek, melyek azon időben az összes kórházi elsődorvosok által ebdühnek nyilvánítottak, dermedetnél egyebek nem voltak.

Azon könnyelműségről, melylyel az ebdüh gyakran kórhatározattá vált, szabadságot veszek magamnak saját tapasztalatomból a következő esetet közölni tenni. 1843-ban egy kiaszott öreg asszony hozatott a kórházba érverés nélkül és majdnem haldoklóan, időnkint mindemellett görcsös rángatózásokkal Történetesen a beteg lábikráján egy tallér — nagyságú forradás fedeztetett fel; melynek eredete felől kérdeztetvén, birt még annyi erővel e szerenesétlen, hogy bevallhatta, miszerint ifjú korában azon a helyen egy eb által megharapatott. Erre azonnal több elsődorvosok hivattak meg tanácskozára. A kórházi igazgató elnöke alatt ekként megtartott tanácskozásban bár több oldalról kétségesek merültek fel, mindamellett a végből, hogy egészség-rendőri tekintetben semmi elmulasztás ne történjék, a betegség ebdühnek határozottatott a beteg e szerint a megszabott **gyógymód** alá vétetett. Nekem, ki akkor **Heger** helyettese valék jutott azon szomorú kötelesség, a beteg forradását, melyen legcsekélyebb izgatottság sem vala láttaszató, bemetélni (scarificare), s miután a beteg az ebdühnek osztályára vitetett, a nyelv alatti visszert is megnyitni. Minthogy a környi vérforgás ezen haldokló betegnél már megszűnt, sem a bemetelt forra-

dásból, sem a nyelv alatti visszérből nem eredt vér. Úgy magam, mint a velem működő másodorvos **Dr. Keller** annyira megvoltunk győződve a kórisme alaptalansága felől, hogy erőt kellett magunknak szerezni, miként a műtételt komolyan véghezvihezzük. Az eszközök tisztogatásánál **Dr. Keller** a hüvelykuját az ebdühös méreggel még bemocsokolt lándzsával megsúrta, ki örvendett rajta, hogy e szerint e mérges tulajdonit ezen ebdühös anyagnak a beoltás által saját testén megkísérthette. **Dr. Keller** a mérge hatását e mainapig nem érzi, a nevezett beteg pedig pár óra múlva csendesen meghalt. Ezen eset, melyet hitelesen előadtam, rövid idő múlva egy helybeli orvosi szaklapban egy ügyféltől mint az ebdühnek kitűnő példánya iratott le és közöltetett.

5. Azon kórok lefolyása, melyek az emberekben állati mérgek által származnak, a legkisebb hasonlóságot sem tüntet az ebdüh lefolyásával, melyet szintén az állati mérgek felszívódásából akarnak az emberi testre magyarázni. A mérgezett kigyó harapása, a hullamérge, a taknyosság sat. az ember testére behatván azonnal izgatottsági jeleneteket okoznak, melyek különösen a nyirkedények gyuladása, a szomszéd nyirkmirigyek daganata és lobos állapota által jellemeztetnek; holott az eb harapás után, habár az dühösnek állítatik is, általában csak oly tünetnyek jelennek meg, melyek a közönséges sebzések után szoktak származni. Az eb harapás után származott seb hegedése oly gyorsan halad előre, miszerint gyakran egyedül nagy fáradsággal sikerül azt evesedésben, égető szerek által feltartani; a nyirkedények, vagy a szomszéd nyirkmirigyek gyuladása, orbáncz, csak ritka esetben jelennek meg, majdnem egyedül akkor, ha rendkívüli körülmények, például nevezetes bőrvészteség, igen érzékeny bőr, vagy valamely kedvezőtlen járványos jellem, a sebeknek általában izgatottságot kölcsönöznek.

6. Mivel az ebdühösnek állított eb nyálát mérgeknek tartják, a harapott sebek orvoslására oly módok használtak melyekkel a mérge ereje elpusztitassék; a sebet étetni, égetni vagy kivágni kell hogy a mérge hatása megszűnjék; sőt ha a harapás sebet nem okozott, vagy az már behegedt, étető szerekkel új seb alkottatik s hosszabb ideig evesedésben feltartatik. Nem tekintve, hány esetben jelenik meg az orvos étető szereivel oly későn, hogy a mérge felszívódását már nem is akadályozhatatja; mindamellett minden orvosnak bevallani kell, hogy az ujonnan képzett seb étetése, a körü idegek, és a lelkiindulat izgatása által, melyet okoznak, inkább elősegítik a sebdermedetet, mint azt megakadályozzák.

Hogy hasonló étetések általában káros következményűek. erről **Falke** ír az állatgyógytudományról 1858—1859-ben megjelent értekezésében egy szeszélyes példát közöl:

Egy mézáraskutya által 12 sertés harapott meg, melyek közül egyedül egy, lapis causticussal és kőrösbogár kenőccsel kezeltetett; ezen egy sertés 14 nap múlva megveszett, a többi, melyeket az orvosi mester-ség megkimélt, egészségesek maradtak.

Midőn rövid idővel ezelőtt egy fiú, kinek arcát egy eb megkarcolta és megharapta, a bécsi közkórházban lapis caustikussal erősen égettetett, és nem sokára ebdüh által meglepetett; nem azon véleményre szolgáltat-e alkalmat, hogy ily idegdús testrészek mint az arcnak égetése befolyással volt a halálos kimeneteli kórra nézve? Ezen kérdésre bizonyosan igennel fogunk válaszolni, mihelyt a kórt az ő valóságában mint dermedetet fogjuk tekinteni.

Tekintsük most már az elmondottakat összeségeikben, azon határozatra fogunk jutni, hogy az ugynevezett ebdüh embereknél nem származik valamely állati mérreg behatásától, — nem különleges betegség, hanem egyedül dermedet, mely sérülés vagy anélkül, és különböző okokból veheti eredetét. Ebből e következő egészség-rendőri szabályok folynak ki: 1. harapós kutyák szabadon bocsátása tiltassék meg, ezek lánczon kötve tartandók. és a tulajdonos minden innét eredő kárért felelős. 2. Ha valamely eb megbetegszik, és harapós lesz, az rögtön elkülönöztessék, és egy állatorvos kezelése alá bizassék. 3. A sebeket akár veszett, akár nem veszett ebektől származzanak, akként kell orvosolni, mint egyéb sebek orvosoltatnak. 4. Azon előítélet, mely szerint az ebdühösnek állított eb nyála az embernél ebdühöt szerezhet, irtassék ki a népből, nem különben a félelem, melynek ily egyén a marás után kitéve van, minden módon enyhíthessék, és oszlassék el.

Azon rendszabályokra nézve, melyek jelenleg az ebek ellen fenállanak, még azontelül megjegyzendő, miszerint az ebek elfogatása az ebnyúzó által nem a közönség, hanem az ebnyúzó érdekét segíti elő. A szabadon bocsátott ebek között ritkábban jönnek elő ebdüh esetek, mint azok között, melyek kötve, vagy a szobákban elzárva tartatnak.

A szájkosár viselés Gernet szerint az ebeknél károsnak neveztetik. Ez védi az embereket oly ebektől, melyek nem harapnak az ebdühös eb mielőtt szaladásnak indul nem fog engedelmet kérni a szájkosár levételére, s minthogy a ház körüli ebek szájkosarat sem hordanak, ezek harapása ellen természetesen senki sincs megvédeve.

Fő törekvés legyen eszerint a félelmet az ebdüh iránt megszüntetni, amidőn minden túlszigorú rendszabályok fölöslegessékké fognak válni.

Hahnemann végrendelete.

E nagyférfiu unokája, Dr. Süß-Hahnemann e végrendeletet végjegyzetekkel kísérve az Allg. hom. Zeitung szerkesztőjének azonokból küldé meg, hogy az közhírré tétessék. Mi e terjedelmes okmánynak minden pontjait, miután azok nagyobb része egyedül családja viszonyaira vonatkozik közölni feleslegesnek tartván, csupán azon részét terjesztjük elő, mely a nagy reformator személyét, élete lefolyását, és halálát illeti.

A bevezetésnél megemlíti azonnal, hogy már 1834-dik évi sept. 16-kán egy végrendeletet el készített, melyet a hercegi kormányhatósághoz tétéményezett le, f. évi febr. 17-kén pedig összes vagyonát élő gyermekei, illetőleg unokáinak elajándékozta, mivel pedig e kettős, némely részben egymással ellentétben álló intézményből, csalódások, és félreértések következhetnének, azonkívül pedig lakását Párisba áthelyezvén, egyelőre meg nem határozhatja, vajjon onnét már rövid idő múlva, vagy valaha visszatér-e; ezeknél fogva a letétéményezett végrendeletet visszavéve, azt érvénytelennek nyilváníttja, és halálózása esetére hátrahagyott vagyona felől most újra rendelkezik.

1-ször Halhatatlan lelkét Isten kegyelmességébe ajánlván, eltakarításának helyét és módját, mindenkifelett szeretett és tisztelt nevére bizza, mely tekintetben sem gyermekei, sem más valaki neki ellen nem szegülhetnek, mit ha gyermekei tenni merészelnék, örökségük a köteles részre szállíttassék le.

2-szor Vagyon, mely két ház, értékes drágaságok, és egyéb butorokon kívül a 60,000 tallért haladja, általános öröksének teszi gyermekeit, illetőleg unokáit, és a mostani házasságából netalán származandó gyermekeit.

3—12-dik pontig részletes határozatokat foglalnak magukban, melyik gyermekének vagyona melyik részre jusson.

12-szer Bevégi végrendeletét, melyről saját szavait idézzük: Párisba távozásom végső perezeiben, hol valószínűleg megmaradni fogok, hogy végre szeretett nőmnél — távol azon helytől, hol minden oldalról oly sokat szenvednem kellett — boldogságomat, és nyugodalmamat feltalálhassam, mit boldog házasságom következtében hinni akarok; bár feljogosítva érzem magamat, hogy szabadon saját belátásom szerint tegyem meg végrendeleteimet, mindemellett jelen állásomat most elősorolom. — Kinyilatkoztatom ennekfolytán, hogy vagyonom elajándékozását gyermekeimnek egyedül és egyenesen szeretett nőm nemeslelkű kívánatára (oly kívánat, mely nőm példátlan önzetlenségét tanúsítja) tettem. Neki köszönhetik, hogy vagyonom legnagyobb részét, melyet annyi fáradság, és megerőtetéssel

szerzettem, nekik ajándékoztam. Részemre egyedül 12 ezer tallért tartottam fel. E végrendelet által minden ingó és ingatlan vagyonomat is, atyai igazság-szeretetem után, gyermekeim között kiosztottam. Frankonba tehát, nőm határozott kívánsága szerint egyebet nem viszek magammal, mint saját fehérenműimet, ruháimat, gyógyszeremet, és néhány értékes tárgyakat, melyekre elkerülhetetlen szükségem van, u. m. órát, gyűrűt.

Életem 81-ik korában levén, nyugodni és terhes orvosi gyakorlatomtól megválni szándékom. Lemondok eszerint minden keresetről, minden vagyoni nagyobbításról, melyre, mivel családomat elhelyeztem, szükségem nincsen. Áthatva nőm iránti hálaérzettől, ki engemet egy megbecsülhetetlen boldogságban részesített, ki azonfelül oka annak, hogy gyermekeim között kiosztám vagyonomat, ezek boldogságát is megalapította, most már azon kötelesség érzete foglal el, hogy szeretett nőm jövődöbeli nyugodalmára is gondomat fordítsam.

Hogy őt minden jogtalan követelésektől, melyeket számos családom tagjai rajta véghezvihetnének, biztosítsam, rendelem: hogy mindazon tárgyak kivétel nélkül, melyeket ez utamon magammal elviszek, és nálam találatnak, az ő tulajdonai legyenek. Mindezeket az ő korlátlan birtokába adom által, és szorosán eltiltom, hogy a ház, hol meghalok, lepecsételtessék, vagy hátra maradt vagyonom felett leltár vétessék fel, vagy tőle számadástétel követeltessék; egyszóval azt akarom, hogy családom őt ne nyugtalanítsa, mely tekintetet tőlük oly nagy mérvben megérdemlette, családomnak nem lévén semmi joga ellene követelésekkel fellépni, sőt kötelessége az ő nagylelkű önzetlenségét áldani.

Ezokból rendelem: hogy ha gyermekeim között oly érdemetlen találkoznék, ki végrendeletem ezen pontja ellen feltámadna, és kedves nőmet nyugtalanítani merésznél, az azonnal a köteles részre szállitassék le, és az ekként tőle elvont vagyonrész egy jótévő intézetre adassék. Ha pedig családom valamennyi tagjai végrendeletem ezen pontját megtámadnák, mindnyájan a köteles részre szállitassanak le. Ez esetben a hercegi kormányhatóság belátására bízom, mely intézetek részesíttessenek az elkobzott vagyonból.

13-szor Azon esetben, ha a mostani házasságomból gyermekek származnának, magától értetik, hogy azon gyermek, vagy gyermekeknek ugyanazon örökségi jogok maradnak fel, mint az első házasságomból nemzett gyermekeimnek.

Alig érkezett meg azonban Hahnemann Párisba, midőn fiatal neje közbenjárására Fülöp Lajos királynál Guizot miniszter által, Hahnemannnak az orvosi gyakorlat engedélye kieszközöltetett; oly kedvezés, melyet a párisi orvosi egyetem neki minden áron megtagadni törekedett. Egyszerre csak azt látták, hogy az öreg urat, ki az orvosi gyakorlatból leendő teljes visszavonulását végrendeletében is kinyilatkoztatta, nagyszámu betegek veszik körül, betegeit kocsin is látogatá, mit Németországban mindenkinek megtagadott. Rövid idő múlva homályos lakhelyét a Luxemburgban a Rue Milan-Hättelnel felesterélte, és 9 év lefolyása alatt, ropant kincseket (4 millió frankot) szerzett, mely végrendelete értelmében egyedül és egyenesen nejét illeté, mi-ből ez a családnak csakugyan soha egy sou-s-t sem adott.

Ezekből most már meglehet magyarázni ezen szokatlan szigort, azon fenyegetődzéseket, melyeket Hahnemann az ő végrendeletében gyermekei ellen kifejezett, midőn őket a köteles részre való leszállitással ijesztette. Ő, ki családjában tiszta jóság és kegyelet volt, neje tanácsára a legkegyetlenebb büntetéseket volt kész kimondani azokra, kik nejét vagyonában hábor-gathatnák.

Hahnemanné, nagyvilági urnő volt, ki jól tudta azt, hogyha sikerülend neki a hasonszenv alkotóját Párisba áthelyezni, az ő szerencséje meg lesz alapítva; hogy pedig e szerencsét teljes mérvben élvezhesse, reá bírá férjét a legkeményebb büntetések kimondására, ha családja tagjai közül valamelyik csak kívánságát is kifejezni merné afelett, hogy atyja később szerzett vagyonában részesüljön.

A nagy hajlam, melyet Hahnemanné asszony férje iránt éltében szinlett, ennek halála után azonnal elenyészett. A hasonszenv halhatatlan felfedezője a legutolsó napszámos gyanánt reggeli 6 órakor temettetett el, egy közönséges halotti kocsi vitte a holt testet, melyet Hahnemanné, leánya Dr. Süssné fiával, és Dr. Lethiere gyalog kísérték. A holt test a hivő nő által egy régi sirboltba tétetett, hová Hahnemanné asszony már két barátját elhelyezé. Hahnemann ohajtása, miszerint sirkövére e szavak vésettesenek: **Non inutilis vixi**, e mai napig sem ment teljesítésébe; valamint azon kívánsága sem, hogy betegjegyzőkönyvei, melyeket leányának avégből hagyományozott, hogy halála után azok kinyomattassanak, leányának e czélből kezéhez adattak volna.